

## A HABSBURG URALKODÓCSALÁD VÉDELME ÉS AZ ELLENÜK TERVEZETT MERÉNYLETEK 1884–1915 KÖZÖTT\*

Az Osztrák–Magyar Monarchia fennállása során a császári vagy más külföldi uralkodócsaládok tagjainak magyarországi tartózkodása vagy éppenséggel átutazásának védelme a M. Kir. Belügyminisztérium számára fontos és nehéz feladatnak bizonyult, már csak azért is, mert a nem hivatalos programjaikat mindig titoktartás övezte. Az alispánok folyamatosan kérték a belügyet, az pedig a Cs. és Kir. Hadügyminisztériumot, hogy minden ilyen utazást időben jelezzenek, hogy a kellő óvintézkedést meghozzák, de a kommunikáció nem mindig volt megfelelő. A fennmaradt iratok alapján arra lehet következtetni, hogy a Habsburgok esetében csak az utazás előtti napon értesítették a helyi közigazgatás szerveit, hogy nehogy az útvonal, a látogatások tervezett programjai idő előtt kiszivárognak akár a sajtó, akár más, nemkívánatos személy, szervezet irányába. Ezért annak megszervezését és kivitelezését akár több hónapos munkafolyamat előzte meg.

A fenyegetések a család tagjai ellen változó gyakorisággal, folyamatosan megjelentek a belügyi iratokban, de leginkább 1880-tól sűrűsödtek meg. A legtöbb esetben a nyomozásokat egy, maximum két hónapon belül lezárták, de ezeket igyekeztek helyi szinten kezelni. Ilyenkor általában a csendőri vagy rendőri szervek kiszálltak a fenyegetőhöz, majd úgynevezett puhatoló jegyzőkönyvet készítettek, hogy a fenyegetés, a fenyegető személye mennyire kívánja meg a nyomozás elmulasztását. A kiszállás, az adott személy beazonosítása nem jelentett nagyobb problémát, mivel a figyelmeztető vagy a gyanúsított a postai levél feladása során saját címét is megadta. Kihallgatása után legtöbb esetben elmezavarodottnak minősítették, lakhelyelhagyással, orvosi kezeléssel és pénzbüntetéssel sújthatták.

Ezek kíméletes intézkedéseknek bizonyultak, hiszen az erőszakos, gyilkosságra irányuló merénylettervezőket, felségsértőket akár halállal is büntethették. Valószínűleg a fenyegetésekkel a belügyhöz a csendőrség és rendőrség megállapítása szerint főleg pénzszerzési lehetőség miatt fordultak, mert a figyelmeztetők jutalomban bíztak. A minisztérium Elnöki Osztálya csak akkor vizsgálódott, hogy ha a fenyegetést egyenesen nekik címezték, vagy felsőbb utasításra rendelték azt el. Az ügyek komolyságát jelezte, hogy ha a Cs. és Kir. Hadügyminisztérium az eljárás során értesítette az osztrák–magyar Külügyminisztériumot, a Cs.-Kir. Belügyminisztériumot, a bécsi Rendőrigazgatóságot és a magyar belügyminisztert.

---

\* A tanulmány az Osztrák–Magyar Akció Alapítvány támogatásával készült.

De nem csak az említett hatóságok, vagy minisztériumok figyelmeztették a védelmet ellátó rendőri közeget, hanem a különböző külképviseletek is.

1884-ben a III. csendőrkerület parancsnoksága nyomozást rendelt el, Stellmacher Hermann<sup>1</sup> anarchista kivégzését követően, ugyanis egy levél alapján arra következtettek, hogy Londonból egy anarchista fog érkezni, hogy Gödöllőn hajtson végre merényletet a császár és családja ellen, így bosszulva meg társukat. A gyanúsítottat Penkert névvel azonosították. 1884. szeptember 21-én a nyomozást is megkezdték. Jekelfalussy Lajos<sup>2</sup> miniszteri tanácsos meghagyásával puhatolást végeztek. Szontágh Gusztáv főhadnagy vezette a megfigyelést, aki valószínűtlennek tartotta, hogy az anarchista támogatását, elszállásolását és robbanóanyagokkal történő ellátását három, Gödöllőn tartózkodó hölgy segíti. De a vidéki személy- és állatforgalmat szigorúbban ellenőrizték. A gyanú egy bizonyos Montedego, volt cs. és kir. katonatiszt házára terelődött, aki a M. Kir. Államvasutak magas beosztású hivatalnokaként dolgozott. Feleségének apja cs. kir. erdőmester és a császár fővadásza volt. A család tagjaihoz tartozott még a 11 éves lányuk, valamint nagynénjük, Verebélyi Anna mint társalkodó, és annak fogadott lánya, Szarka Eszter. A család 1884 tavaszán Budapestre tette át székhelyét, és a házba júniusban egy bizonyos Ujváry család költözött.

A család feje folyamatosan Pesten tartózkodott, mert egy biztosító társaságot akart létrehozni. Korábban a Magyar–francia biztosító részvénytársaság<sup>3</sup> ügynöke volt, de tisztázatlan pénzkezelés miatt elbocsátották. Így a házban nagyjából felesége és két lánya, Aranka és Kora lakott. A nyomozók őket gyanúsították a lehetséges merénylet segítőként. Furcsállották, hogy túl fényűzően élnek és nagy háztartást vezetnek. Kezdetben Budapestről fogadtak vendégeket, melyek között gyakran megfordult gróf Pejácsevich és egy fiatal huszártiszt is. De ezek a találkozók idővel abbamaradtak. Azóta pedig leginkább a főszolgabíróval, a kataszteri biztossal, egy ügyvéddel és egy gyógyszerészsegéddel ápoltak baráti viszonyt. A kastély kapitányát nem ismerték, de annak ellenőré, Galle Antalt és családját igen. A hölgyek nagyon jól beszéltek magyarul, franciául, németül és angolul. A rendőrség teljes mértékben kizárta azt a lehetőséget, hogy a három hölgy segíti a merényletet, már csak abból kifolyólag is, hogy olyan gyakori és nagy társadalmi életet éltek, de a háztulajdonos megbízható és ellenőrzött személye is garancia volt erre. Nem mellelseg a robbanóanyagok feltűnésmentes elrejtését sem tudták volna megolda-

---

<sup>1</sup> Stellmacher Hermann (1854–1884) anarchista. 1880-ban radikalizálódott, majd a bécsi anarchisták radikális szárnyának bizottsági tagja lett. 1884-ben Bécsben egy idős bankár, a fia és egy másik fiú meggyilkolásával és kirablásával, valamint Bloch rendőrügynök megölésével vádolták, és halálra ítélték. Stellmacher tagadta a bankár meggyilkolását, de elismerte a rendőrügynök ellen merényletet.

<sup>2</sup> Jekelfalussy Lajos (1848–1911) altábornagy. 1869-től hadnagy, majd a Honvédelmi Minisztérium ügyosztályának tanácsosa, 1890-től ezredes, 1896-tól vezérőrnagy, 1905-től altábornagy. A második Wekerle-kormány idején honvédelmi miniszter.

<sup>3</sup> Ez valószínűleg az 1880-ban alakult Foncière Pesti Biztosító lehetett.

ni.<sup>4</sup> Így a nyomozást ugyan lezárták, de az utcák és a házak folyamatos megfigyelését továbbra is fenntartották.

1891. október 1-én a császár a hajnali órákban Prágából Reichenberg irányába utazott. A rosenthali vasúti hídnál az éjszakai órában viszont robbantás<sup>5</sup> történt. A nyomozással cseh illetékesség miatt Olić Vencel kir. rendőrbiztos lett megbízva, aki bevonta az ügybe Török János<sup>6</sup> budapesti rendőrfőkapitányt is.<sup>7</sup> Miért volt erre szükség? Október 13-án ugyanis Budapestről Prágába egy levelet továbbítottak, amely megnevezte a lehetséges merénylőt, Wellina Jakab műszerészt. Wellina korábban bécsi lakos volt és az anarchisták radikális szárnyához tartozott, pontosabban a Végrehajtó Bizottság egyik tagja volt. Többrendbeli gyilkosságban való segédkezés miatt megpróbálták elítélni, de bizonyíték hiányában felmentették, Ausztria területéről viszont örökre kiutasították.<sup>8</sup> Ezt követően Budapesten telepedett le a II. kerületben, és a Teirich és Leopolder<sup>9</sup> gyár budapesti részlegén dolgozott. Szeptember 24-én váratlanul Reichenberg irányába utazott üzleti útra, de a merénylet másnapján hazatért. Az utazás során viszont vonatbalesetet szenvedett, amely kiemelt gyanúsítottá tette őt. A rendőrök Török Jánossal az élükön Wellina lakásában házmozgást végeztek, de miután megfelelő alibit adott meg, október 16-án felmentették a vádpontok alól. A nyomozók nem tartották politikai indításúnak a merényletet, bár annak kivitelezése a floridsdorfi esettel megegyező. Inkább figyelemfelkeltő, nem pedig gyilkos szándék vezette a tervezőket. A rendőrség később az ifjúcseh mozgalmaknak tulajdonította az eseményt.<sup>10</sup>

Békében a császár utazásának a védelmét Magyarországon a csendőrkerületek szárnyparancsnokságai látták el, akik ekkor teljes létszámmal biztosították a vasútvonalakat és környéküket. Rudolf trónörökös 1889. évi és Károly Lajos 1896. évi halálát követően a trónörökös Ferenc Ferdinánd lett. 1898-tól már ő helyettesíti a császárt a katonai ügyekben. Ennek okán a trónörökös gyakran kényszerült utazásokra, így a katonai éves hadgyakorlatokra is. Nem tartozott a népszerű császári

<sup>4</sup> HU-MNL-OL K149-1884-5-1085. A magyar kir. III. számú csendőrparancsnokság jelentése, Öfelsége a király és legmagasabb családja ellen Gödöllőn állítólag tervezett merénylet érdemében.

<sup>5</sup> A dinamitok a vasúti híd vízelvezetőjében voltak elhelyezve, amely a robbanásakor csak kevésbé rongálódott meg. Alátámasztással a császári vonat át tudott haladni.

<sup>6</sup> Török János (1843–1892) jogász, polgármester Temesváron (1876–1885), majd Budapest rendőrfőkapitánya (1885–1892).

<sup>7</sup> HU-MNL-OL K149-1891-5-916. Budapesti főkapitány jelentése a rosenthali merénylet tárgyában.

<sup>8</sup> Olić Vencel rendőrbiztos vezette azt a nyomozást is 1883-ban. A vád szerint az anarchisták Bécs városában két rendőrt gyilkoltak meg, így vélhetően elégtételnek tartotta, hogy ő kapta ezt az ügyet.

<sup>9</sup> A gyár a Monarchia haderejének (haditengerészet és a vasút) gyártott távirót és telefont.

<sup>10</sup> Egy évvel a bombamerényletet követően a reichenbergi kerületi törvényszék letartóztatta Szvoboda Antal königgräzti cipészt, akit első számú gyanúsítottá minősítettek. A rosenthali merénylet egyik tettese. *Budapesti Hírlap*, 1891. október 7., 6.

család tagjai közé, ezért az osztrák és a magyar belügyi szervek a trónörökös útjait különös figyelemmel kísérték és szervezték. Az 1914. június 28-i szarajevói merényletet megelőzően azonban több esetben is halálos fenyegetéseket kapott, de József Ágost főherceg és Ferenc József sem maradt ki a sorból.

A biztonsági intézkedéseket Ferenc Ferdinánd trónörökös esetében Karl Bardolf ezredes mint szárnysegéd vezette, aki Ferenc Ferdinánd katonai irodáját is irányította. A korona várományosaként utazásának védelméről a belügy első ízben 1900-ban gondoskodott. Torontál vármegyében gróf Harnoncourt Félix<sup>11</sup> meghívására érkezett vadászatra. A belügy tudomása szerint a terv rókadadás volt, de a sajtóban már farkasvadászat jelent meg. Az utazás előtt Karl Rumerskirch<sup>12</sup> kapitány, a trónörökös kamarása felkereste Torontál vármegye főispánját, Zombori Rónay Jenőt,<sup>13</sup> hogy sem hivatalos, sem magánköszöntéseket nem kíván a magas rangú vendég, sőt tiltja is ezeket, de a hadsereg tisztelgését sem kívánja, csupán szórakozás céljából, meghívásra utazik. A kapitány hivatalosan nem jelezte az érkezés időpontját, így amikor a csendőr-szárnyparancsnokság a felől érdeklődött, a válasz elégtelennek bizonyult. A főispán viszont magánúton annyit megtudott, hogy a tervezett vadászat november első két hetére várható. A csendőrségnek így kizárólag gróf Harnoncourt tudott információval szolgálni.<sup>14</sup> Ferenc Ferdinánd védelmére a belügy 200 koronát különített el. A közvetlen kíséretébe két detektívet rendeltek ki, akik Pancsováról Écskára kísérték a trónörökös, melynek fuvardíja 8 koronába került a minisztériumnak.<sup>15</sup>

1901. június 22-én Mihály Károly hadnagy, aranyosmaróti csendőr-szárnyparancsnok jelentése szerint erős gyanú lépett fel, hogy valaki József Ágost ellen merényletet tervez. A pozsonyi kerületi parancsnokság a hadnagyot még fiatal, tapasztalatlan tisztnek tartotta, aki, meglehet, nem ismerte kellően a rá bízott területet, így az eset kivizsgálására a volt szárnyparancsnokot, Justh András főhadnagyot küldte ki kellő utasításokkal. A főhadnagy József Ágost kistapolcsányi parkjában elfogott egy cseh nemzetiségű személyt, Havlak Johannt. Egy nappal korábban, június 21-én pedig egy fenyegető levelet találtak, de azt nem tartották aggályosnak, viszont kellő óvintézkedéseket hoztak, ugyanis József Ágostot június 24-re várták a birtokán.<sup>16</sup> A nyomozás alapján a levelet egy lány fedezte fel a

<sup>11</sup> Gróf Harnoncourt Félix (1857–1934) cs. és kir. kamarás, a Máltai Lovagrend tiszteletbeli tagja.

<sup>12</sup> Karl Rumerskirch (1867–1947), teljes nevén Karl Wenzel Johann Franz Maria Oskar Graf von Rumerskirch cseh származású katonatiszt. 1902–1914 között Ferenc Ferdinánd adjutánsa, segéd-tisztje. A merényletet követően a császári udvarban szolgált. 1918-ban grófi rangot kapott.

<sup>13</sup> Zombori Rónay Jenő (1854–1921), Torontál vármegye alispánja (1886–1891), majd főispánja (1891–1902). 1888-ban az uralkodó királyi tanácsosi címet adományozott számára.

<sup>14</sup> HU-MNL-OL K 149-1900-5-996. Ferenc Ferdinánd főherceg vadászata.

<sup>15</sup> Uo. 11.

<sup>16</sup> HU-MNL-OL K 149-1901-5-450. József Ágost ellen tervezett merénylet gyanúja.

Zsitva-völgyi kistapolcsányi állomáson. A névtelen levélben ez állt: „*E napokban anarchista fog idejönni, főherceg ellen merénylet lesz elkövetve, vigyázzatok,*<sup>17</sup> *éljen az anarchia*”.<sup>18</sup> Az elfogott személyről időközben kiderítették, hogy 35 éves, nő és Nový Ples-i illetőségű. A kézírása alapján nem tudták rábizonyítani, hogy ő írta a levelet, és fegyvert sem találtak nála, de biztonsági okokból, míg a cseh településről tájékoztatták őket, a főszolgabíró épületében fogva tartották. József Ágost Ernstből érkezett, a vasútvonalat pedig Marchegg-től Kistapolcsányig fokozott figyelemmel őrizték.

A fenyegető levelet dőlt betűvel írták, úgy vélték, kellő magyar tudással rendelkezik a levél írója, mert csupán két helyesírási hibát találtak benne. További vizsgálat végett viszont Pozsonyból két detektívet küldtek ki, mert sem a főszolgabírói hivatal, sem a csendőrség nem tudott feltűnésmentesen nyomozni. Furcsállották, hogy a levél, amely az állomástól pár méterre a mezőn volt, hogy tűnt fel a helyi parasztságnak, akik sem írni, sem olvasni nem tudtak.<sup>19</sup> Természetesen teljes hírzárlatot rendeltek el. A vizsgálatot június 26-án zárták le, amely szerint a levél megtalálóját Herdának hívták, ő a levelet Kisapátiba vitte, ahol azt többen elolvasták. A hír gyorsan terjedt, amely eljutott Schram Antal udvari titkárhoz is, aki még június 22-én értesítette Ernstben a főherceget az esetről.

Viszont később kiderült, hogy a levél írója és a parkban alvó személy nem ugyanaz. Ugyanis Havlas Johann ideiglenesen komjáti lakos volt, ahol feleségével és 5 gyermekével az apósánál tartózkodott mint munkanélküli. Azért érkezett a településre, hogy Ebedecre menjen az ottani köszénbányába munkavállalás végett, de időközben meggondolta magát. Betért a helyi kocsmába, az italozás után elfáradva csupán lepihent a parkban. Ezt követően a helyi őrς tagjait megfelelően kioktatták, hogy hogyan kell fellépni csavargókkal és gyanús személyekkel szemben, hogyan alkalmazzák a hírzárlatot. A csendőrség, levonva a következtetéseket, arra jutott, hogy mivel a főherceg Ernstben tudott az esetről, az óvintézkedéseket muszáj volt megtenni, így detektíveket (Haluska Lajos és Balogh János) is kérni Pozsonytól. Ez viszont súlyos költségeket emésztett fel, ugyanis a két nyomozó 4 napi munkája a csendőrségnek 268 korona 40 fillérjébe került utazással együtt, amely mintegy 700 ezer forintnak felelne meg ma.

Ferenc Ferdinánd viszonylag gyakran tett villámlátogatást Budapesten, 1910. december 29-én, csütörtökön a kora reggeli órákban érkezett a magyar fővárosba. A főudvarmesterén keresztül külön kérte, hogy tekintsenek el a köszöntésétől. A belügy is helyeselte a kérést, és elrendelte a vasútvonalak feltűnésmentes őrzését. A pályaudvaron a szabályzat szerint kizárólag a határrendőrség emberei vigyázhattak rá, de külön civil ruhás rendőröket is vezényeltek, hogy a gyanús elemeket kiszűr-

---

<sup>17</sup> Az eredeti szövegben egy z-vel írták.

<sup>18</sup> HU-MNL-OL K 149-1901-5-450. 8.

<sup>19</sup> Uo. 9.

jék.<sup>20</sup> Fél évvel korábban ennél jóval nagyobb szervezést igénylő védelmi feladatokat kellett ellátni. Egy nemzetközileg is jelentős figyelmet kapott utazásról beszélhetünk, mégpedig Ferenc József boszniai látogatásáról. Boszniai útjának biztosítását a cs. és kir. közös pénzügyminiszter szervezte. Ezért budapesti átutazása során a magyar hatóságok is kellő figyelmet kaptak. Thallóczy Lajos<sup>21</sup> akkori cs. és kir. pénzügyminiszteri osztályvezető kapta azt a feladatot, hogy a magyarországi szakasz védelmét biztosítsa. Ennek érdekében bizalmi levelezést folytatott Boda Dezsővel,<sup>22</sup> Budapest rendőrfőkapitányával. Elsősorban tájékoztatta a főkapitányt, hogy a bécsi cs. k. rendőrigazgatóság részéről közvetlenül a császár mellett (a legmagasabb védelmi intézkedés gyanánt) egy rendőrtisztviselő utazik, akinek őt detektív (nyomozó) van alárendelve, de ők előre utaznak Boszniába, így magyar részről is szükség van rendőrtisztviselőkre.

Alfred von Montenuovo<sup>23</sup> főudvarmester, vagyis az udvartartás vezetője a bécsi kollégákhoz hasonlóan 6 főt kérvényezett a császár szűk védelmére. Erre a feladatra Palágyi Kálmán<sup>24</sup> főfelügyelőt jelölték ki, aki a nemes célra az öt legalkalmasabb emberét (Szentmiklósy Györgyöt, Kalmár Hugót, Sarkadi Adolfot, Végh Jánost, Steckstein Alfonzt) is megnevezte 1910. május 20-án.<sup>25</sup> A vasútvonal ellenőrzését (a Budapest–Újvidék vonalon) Marsó György,<sup>26</sup> a M. Kir. III. számú Csendőrkerület alezredese, parancsnoka személyes kiszállással irányította, helyettesének pedig Kiss László őrnagyot, másodtörzstisztet ajánlotta. Marsóval a belügy különösen elégedett volt, hiszen 1907-ben és 1908-ban<sup>27</sup> is ő ellenőriztette és biztosította a császári család útvonalát, de ekkor még őrnagyi rangban. Ilyen esetekben a védelemre kirendelt csendőrök száma elérte a 90 főt.<sup>28</sup> Bevett szokásnak számított, hogy amint a

---

<sup>20</sup> HU-MNL-OL K 149-1910-5-983. Ferenc Ferdinánd főherceg budapesti utazása. 10–13.

<sup>21</sup> Thallóczy Lajos (1857–1916) történész, a Magyar Történelmi Társulat elnöke (1913–1916), belső titkos tanácsos, pénzügyminisztériumi osztályvezető, korábban pedig a Magyar Országos Levéltár tisztviselője.

<sup>22</sup> Boda Dezső (1863–1918) rendőrtiszt, 1906 és 1917 között Budapest rendőrfőkapitánya.

<sup>23</sup> Alfred von Montenuovo (1854–1927), Neuberg 2. hercege, 1907–1917 között a császári udvar főudvarmestere, vagyis az uralkodói udvartartás legfőbb vezetője.

<sup>24</sup> Palágyi Kálmán rendőrségi főfelügyelő a VIII. osztályba besorolt fizetéssel, mint a detektív osztályhoz beosztott tiszt teljesített szolgálatot. 1905-ben ő szerkesztette a *Kézikönyv a rendőrségi őrszemélyzet számára* című útmutatót.

<sup>25</sup> HU-MNL-OL K 149-1910-5-415. Ő Felsége boszniai utazása alkalmából detektívek kirendelése.

<sup>26</sup> Verebélyi Marsó György (1846–1916) ezredes, a III. csendőrkerület parancsnoka. 1904-ben került Budapestre, addig különböző rangokban, őrs-, szakasz-, szárnyparancsnok, majd kerületi törzstiszt. 1908–1911 között alezredes, majd 1911–1913 között ezredes nyugdíjazásáig.

<sup>27</sup> 1908. december 14–16. között Ferenc Ferdinánd őrgróf Pallavicini Sándor pusztaszeri birtokán vadászott. A trónörökös külön köszönetet nyilvánított az őrzésére kirendelt legénység magatartása végett, külön kiemelve Stolzenberg Vilmos főhadnagy makói szakaszparancsnokot. HU-MNL-OL K 149-1908-5-975. Ferenc Ferdinánd trónörökös utazása.



vonat elérte Királyhidát, a császár védelméhez a Magyar Királyi Államrendőrség vagy a M. Kir. Határszéli Rendőrkapitányság pozsonyi szárnyától tíz detektív is csatlakozott, ahogy ez történt a korábbi, 1907. május 22-i látogatáskor is.<sup>29</sup>

Minden alkalommal, így 1910-ben is a csendőrparancsnok külön hangsúlyt fektetett a gödöllői Királyi Kastély védelmére. Ide egy szakasz csendőrt vezényelt ki Goretzky Vilmos<sup>30</sup> főhadnaggyal az élen. A tervek szerint a császár május 29-én az esti órákban érkezett meg a magyar fővárosba, ahonnan csak másnap reggel a korai órákban indult tovább. Ezt követően a biztosításra kirendelt csendőröknek azonnal vissza kellett térni az állomáshelyeikre.<sup>31</sup> A császár viszonylag sokat időzött Boszniában. Már 1910. június 1-én tájékoztatták a belügyminisztériumot, hogy az utazási terv módosul. A minisztériumot ilyen jellegű észrevételekről, változásokról mindig Eduard von Paar,<sup>32</sup> a császár főhadsegéde értesítette. A tervek szerint 1910. június 3–5. között kellett, hogy visszatérjen Bécs irányában. A költségek és feladatok megosztása érdekében az utazás magyarországi védelmét ekkor már a VI. csendőrkerület, Székesfehérvár központtal látta el,<sup>33</sup> de tájékoztatták a módosításokról Sopron vármegye főispánját és a soproni határszéli rendőrkapitányságot is. A császári vonatnak 1910. június 3-án, pénteken 16.00-kor kellett volna elindulni Mostarból<sup>34</sup> és június 4-én 6.50-kor megérkeznie a boszniai Bosanski Bród városába, ahol a császár átszáll az udvari vonatra. A vonat 7.15-ös indulással futott volna ki a pályaudvarról a bécsi Hetzendorf állomás irányába, ahová a tervek szerint 20.10-kor érkezett volna meg. Általában a hosszabb utazások után a császár Hetzendorf állomáson szállt ki, és onnan egyenest Schönbrunnba ment. Mostarban viszont a helyi előkelőségek üdvözlése elhúzódott, így a császári útiterv két óra csúszást szedett össze.<sup>35</sup> Az öt nyomozó és a főfel-

---

<sup>28</sup> HU-MNL-OL K 149-1908-5-749. Ő Felségének Budapestről Bécsbe való elutazása.

<sup>29</sup> HU-MNL-OL K 149-1907-5-409. Királyhidára detektívek kirendelése.

<sup>30</sup> Goretzky Vilmos (1877–1944) később címzetes vezérőrnagy. A csendőrség megreformálásért, fejlesztéséért dolgozott.

<sup>31</sup> HU-MNL-OL K 149-1910-5-497. Ő császári és apostoli királyi Felségnek Budapestről Bosznia-Hercegovinába való utazása.

<sup>32</sup> Eduard von Paar (1837–1919) vezérezredes. Gyorsan lépkedett felfelé a katonai ranglétrán. 1869-ben alezredes, 1874-ben ezredes, 1879-ben vezérőrnagy, 1884-ben altábornagy. 1887-ben lett Ferenc József szárnysegédje, aki 1891-ben lovassági tábornokká léptette elő. A császár, halála előtt vezérezredesi címet adományozott neki. Az uralkodó katonai nézetei kapcsán és döntéseinél mindig kikérte a tanácsát.

<sup>33</sup> HU-MNL-OL K 149-1910-5-556. Udvari vonat biztosítása.

<sup>34</sup> Mostarban a császár személye ellen egy boszniai szerb Bogdan Žerajić revolvermerényletet tervezett, de a szigorú óvintézkedések miatt ezt sikerült kivédeni. Werner Sabitzer: *Attentate auf den Kaiser. Öffentliche Sicherheit* 11–12/16. 47–49.

<sup>35</sup> Bolek Zoltán: Ferenc József 1910-es látogatása Bosznia-Hercegovinában. *Valóság*, 63. (2020) 8:68–80., itt 75.

ügylő költségei, amelyeket a védelemre fordítottak, mai viszonylatban is magasnak számítottak. Megfigyelésekre, informátorok lefizetésére 200 koronát, vagy mai mértékben mintegy 488 ezer forintot fizettek ki. Az egyéb kiadások pedig elérték az 1594 koronát, vagyis a 3 millió 894 ezer forintot.<sup>36</sup>

1911. május 6-án, néhány hónappal Ferenc Ferdinánd korábbi látogatása után parancs érkezett, hogy a császári vonat május 7-én Bécsből 8.50-kor Királyhida–Győr–Komárom–Budapest–Szabadka–Újvidék vonalon Zimonyba megy. Az ottani védelmet már a belügy zágrábi kirendeltsége látta el Tomassich nyomozó szervezésében. Nem volt egyszerű dolguk, hiszen a trónörökös 22.00-kor érkezett meg a városba, onnan pedig a Zrínyi hajóval tovább utazott, hogy az Alsó-Száván vadásson.<sup>37</sup> Ferenc Ferdinánd Szabadkára 18.30-kor érkezett meg. A belügy csak annyit kért a kísérektől, hogy a visszaút pontos időpontját is adják meg, amely szerint május 10-én 22.50-kor robogott át Budapesten. A pályaudvarok védelmét biztosító hatóságok parancsnokai percre pontosan jelentették a honvédelmi miniszternek, hogy a trónörökös mikor haladt át Komáromon, Győrön stb.

1912-től az útvonal biztosításért felelős tiszt már nemcsak a Belügyminisztérium, hanem a Honvédelmi Minisztérium felé is jelentési kötelezettséggel bírt. Ennek oka, hogy az éves hadgyakorlat ekkor Mezőhegyesen és környékén volt. Könnyítést jelentett viszont, hogy a csendőrkerületek parancsnokságai – ahol az udvari vonat áthaladt – megkapták a M. Kir. Államvasutak igazgatóságától a menetrendet.<sup>38</sup>

Ugyanebben az évben kettő jelentős merénylettervet göngyölítettek fel, amely Ferenc Ferdinánd ellen irányult volna. 1912 májusában egy bizalmas ülés után a bécsi Rendőrigazgatóság és a Cs. Kir. Hadügyminisztérium rövid közleményben tudatta a magyar belüggyel, hogy a szerb fél merényletet tervez a trónörökössel szemben. Állítólag egy Lazar Antić nevű szerbet bízták meg a támadás végrehajtásával. Ha a merénylet kudarcot vall, a másik lehetséges merénylet, Jovan Puljo ugyanezzel a céllal Bécsbe utazik. A tervek szerint Neusatzban (Újvidéken) egy női jelmezt ölt majd magára, majd Zorka Veljiceva néven lefénnyépezteti magát, bebojcsátást kér a trón várományosához audienciára, ott pedig egy pisztollyal fejbe lövi. A női ruha érthető olyan szempontból, hogy a fogadásra csakis fényképpel ellátott kérvénnyel lehetett bejutni, amelyhez csatolták az engedélyt. A belügy kételkedett az információban, de azonnali hatállyal elrendelték Újvidéken és Bécsben a nyomozást. Kiemelten kezelték az ügyet abból kifolyólag is, mert Balkánon ekkor háború dúlt. A lehetséges merényletessel a kapcsolatot egy bizonyos Sveto úr vette

<sup>36</sup> HU-MNL-OL K 149-1910-5-527. Ő cs. és ap. kir. felsége szárnysegédje Őfelsége boszniai és hercegovinai utazásán történt változása tárgyában.

<sup>37</sup> HU-MNL-OL K 149-1911-5-215. Ferenc Ferdinánd utazása.

<sup>38</sup> HU-MNL-OL K 149-1912-5-691. Ferenc Ferdinánd trónörökös Őfelségének magyarországi utazása.



fel, akit utasítottak arra, hogy közölje Antić-tyal, „Marko<sup>39</sup> miniszter jól ismeri őt, és mind képességeire, mind a hazáért való áldozatkészségére számít.”<sup>40</sup> Kísérőt és a bécsi úthoz szükséges pénzeszközt ígérték neki, családja számára pedig 10 ezer dináros összeget garantáltak. Úgy gondolták, hogy Lazar jó erre az ügyre, mert már idős és most lehetősége van arra, hogy feláldozza magát a hazáért, és anyagilag könnyítsen családja életén. Ha az ügy nem jár sikerrel, és Lazart eljárás alá vonják, megmentheti a becsületét, ha öngyilkosságot követ el a börtönben. A tervezők ezt mindenképpen közölni akarták a merénylővel. Biztatni kellett arra, hogy nincs egyedül a vállalkozással. „Ez megtiszteltetés és dicsőség számára, és boldogság a családjának. Mondja meg neki, hogy Nicola Marburović nyomozóm hamis néven fogja elkísérni, és hogy Lazarnak több maszkot is magával kell vinnie a bűncselekmény végrehajtásához. A bécsi Zora szerb egyesület elnökét arra utasítják, hogy nyújtson neki kezet, hogy megismertesse a helyi viszonyokkal, hogy könnyebben találkozhasson az osztrák trónörökössel. Ám az elnök nem ismeri a küldetés célját, és nem tudhatja meg Lazartól, mindent vállalnia kell – ahogy ígérte –, és nem szabad kompromittálnia a szerbeket.”<sup>41</sup> Az állítólagos informátor egy bizonyos Rajić volt, aki a Narodna Odbrana vezetőségi tagjaként emlegette magát. Másfél hónapig figyelték Bécs és Újvidék pályaudvarait, de a lehetséges merénylők nem bukkantak fel, így határozatlan ideig a nyomozást felfüggesztették.

1912 novemberében, Ferenc Ferdinánd bécs–budapesti utazása alkalmával Lukács László miniszterelnök, aki ekkor a belügyminiszteri tisztséget is betöltötte, értesítést kapott a lyoni konzulátusról, hogy a következő hetekben merénylet van készülöben a trónörökös ellen. Ezt a jelentést továbbították a főudvarmesternek, a főhadsegédnek és Ferenc Ferdinánd Katonai Irodájának is.<sup>42</sup> A trónörökös valóban megfordult Budapesten, de november 12-én teljes biztonságban a császári rezidenciára megérkezett. 1914-ben az aktuális trónörökös két ízben utazott Budapestre, ebből egyszer még Ferenc Ferdinánd, 1914. augusztus 1-én<sup>43</sup> pedig már Károly a családjával együtt. Ferenc Ferdinánd utazásáról a belügy 1914. április 24-én szerzett tudomást, első körben a trónörökös kérését igyekeztek teljesíteni, vagyis továbbra is eltekintett a köszöntésétől. Április 28-án 22.20-kor indult a vonat Bécsből, így Budapestre április 29-én 6.25-kor érkezett meg. A védelmet ekkor már a budapesti rendőrfőkapitány irányította.<sup>44</sup>

<sup>39</sup> A dokumentumban említett Marko nem lehetett más, mint Marko Trifković (1868–1926), aki 1912. június 18. és szeptember 12. között töltötte be a miniszterelnöki posztot.

<sup>40</sup> HU-MNL-OL K 149-1912-5-347. Trónörökös ellen tervezett merénylet.

<sup>41</sup> Uo.

<sup>42</sup> HU-MNL-OL K 149-1912-5-691. Ferenc Ferdinánd trónörökös Öfensége magyarországi utazása.

<sup>43</sup> HU-MNL-OL K 149-1914-7-1855. Trónörökös Ő Fensége Wienből Budapestre való utazása.

<sup>44</sup> HU-MNL-OL K 149-1914-7-681. Ferenc Ferdinánd trónörökös Úr Ő Fensége budapesti utazása.

## Az első világháború időszaka

1914. június 28-án, a tragikus napon N 3. számú távirattal jelezte Kádár detektív a Belügyminisztérium 3/c. alosztályának, hogy ugyan a trónörökös pár elleni bombamerénylet<sup>45</sup> nem sikerült, de revolvermerénylet<sup>46</sup> következtében mindkettő életét veszítette.<sup>47</sup> Még aznap a Belügyminisztérium sürgős távirattal értesítette is a Magyar Királyság főispánjait, hogy „*Ferenc Ferdinánd Főherceg úr és fenséges hitvese Zsófia hercegnő a déli órákban Szarajevóban bűnös merényletnek estek áldozatául*”.<sup>48</sup> A helyszínen ekkor hat magyar detektív tartózkodott, akik a magyar belügyet képviselték a trónörökös védelme alatt. Első számú feladatuk a városháza és környékének a megfigyelése, valamint a vasútállomás és mozgó vonatellenőrzés fenntartása lehetett.<sup>49</sup> A rangidős tiszt Nánássy László<sup>50</sup> volt, aki 1914. június 30. és július 7. között napi szinten küldte a jelentéseket a gyilkosság vizsgálatának az előrehaladásáról, maguk a nyomozók pedig július 15-ig tartózkodtak a városban, amikor is a bosnyák rendőrség megköszönte a bécsi és budapesti kollégák munkáját. Nánássy László mellett érdemes szót ejtenünk Kovacsevics Milos és Kritzler Lipót detektívfelügyelőkről, mindketten kiválóan beszéltek szerbül, többször is megfordultak Belgrádban, sőt 1913-ban és 1914-ben a három fő merénylet (Gavrilo Princip, Nedeljko Čabrinović, Trifun Grabež) közül kettőt, Principet és Čabrinović-et már letartóztatták korábban is államellenes uszítás miatt, de tartományi képviselők közbenjárása miatt később szabadlábra helyezték őket. A merénylet napján pedig Trifunt és másik 20 gyanús szerb nemzetiségű diákot emeltek ki a városházánál összegyűlt tömegből (a tervek szerint neki kellett volna gyilkolni).

A merénylet következtében és a háborús helyzet miatt az utazások szervezése és lebonyolítása megváltozott. Károly trónörökös előszeretettel látogatta csapatait, hogy tájékozódjon az aktuális helyzetről. Ilyenkor a biztonság megszervezését a különböző vonalparancsnokságok látták el, majd a hadműveleti területen (ahol a katonai alakulatok felvonultak és harctevékenységet folytattak) az aktuális hadsereg- vagy hadseregcsoport-parancsnokok végezték. Természetesen nem közvetle-

<sup>45</sup> Friedrich Würthle: *Dokumente zum Sarajevoprozeß. Ergänzungsband 9. Ein Quellenbericht.* 1978. 21.

<sup>46</sup> A merénylettel kapcsolatban lásd Wladimir Aichelburg: *Sarajevo – das Attentat 28. Juni 1914: das Attentat auf Erzherzog Franz Ferdinand von Österreich.* Wien, 1999; Ottokar Janetschek: *Die Thronfolger. Tragödie um Habsburgs Erbe.* Linz, 1950; Volker R. Berghahn: *Sarajewo, 28. Juni 1914.* München, 1997.

<sup>47</sup> HU-MNL-OL K 149-1914-7-1108. Trónörökös fensége és neje elleni merénylet.

<sup>48</sup> Uo.

<sup>49</sup> Claus Gatterer: *Das Attentat von Sarajewo.* In: *Attentate, die Österreich erschütterten.* Szerk. Leopold Spira. Wien, 1981, 51.

<sup>50</sup> Nánássy László: A rendőrség detektívcsoportjának a vezetője, később a politikai detektívcsoport irányítója a Tanácsköztársaság létrejöttéig.

nül, de a végső döntéseket ők hozták meg. Ezt általában egy, az adott hadsereg vezérkarához beosztott kizárólag osztrák származású magasabb tiszti rangban lévő tábori csendőr intézhette. Ő tartotta a kapcsolatot a helyi vármegyei alispánnal, főispánnal, a fronton pedig a hadseregparancsnokkal.

1914. november 16-án a belügyminiszter 8 határ-rendőrkapitányságot (Máramarossziget, Munkács, Ungvár, Liptószentmiklós, Zsolna, Pozsony, Beszterce, Bártfa) arról értesített, hogy 50 főnél több orosz érzelmű egyetemi hallgató lett kiküldve Przemysl, Tarnów, Krakkó, Bécs és Nowy Sącz (Neu Sandecz) irányába Károly trónörökös meggyilkolása végett. Ezek részben polgári, részben katonai ruhában utaztak és november 5-én vagy 6-án lépték át a határt. Az ügy elég komolynak látszott. Az Armeeoberkommando (Hadsereg főparancsnokság) vezérkari osztálya K. Nr. 893. számon iktatta („Felső iskolai növendékek megfigyelése”) és elrendelte a nyomozást. 1914. november 21-én már arról informálták a parancsnokságot, hogy a diákoknak egy Wasilzsevszko nevű személy volt az „utazásszervezője” Sambor (Самбір) és Drohobycz (Дрогобич) városokon át, vele Körösmezőnél léptek a Magyar Királyság területére.<sup>51</sup> A jelentés szerint menekülteként regisztrálták őket. Tudvalevő volt, hogy Mauser-féle pisztolyokkal és hat bombával is felszerelték a határátlépőket, kiképzésük pedig Lembergben történt.<sup>52</sup> Értesülések szerint a merénylet egyik kitervelője egy Szczerbinszki nevű orosz lovassági kapitány lehetett, akinél több diák is megfordult. Sok esetben a közvetítő feladatokat két orosz ügynök, Cserkovszki és Csolek látta el, akiket 1914. november 19-én a munkácsi katonai parancsnokság területén elfogtak és kihallgattak.

A belügy részéről a nyomozást Jámbor Mihály, Lackvicka László és Orosz Viktor nyomozók kezdték meg, de be kívánták vonni ebbe a sajtófőhadiszállást is.<sup>53</sup> A határrendőrségek elsősorban a vasútállomásokat akarták ellenőrizni. Ez elég nehéznek tűnt annak fényében, hogy sorra érkeztek olyan hírek, amelyek nagyobb települések, városok az osztrák–magyar hadseregek által elrendelt kiürítésekről szólnak, köztük Neu Sandeczről is. Az állomások tömve voltak vonatokkal. A közös vélemény az lett, hogy a tervezett merénylet kisebb csapatokra oszlanak, így próbálva meg növelni a hatékonyságot. Az első gyanúsítottak között volt Jozefort Ferenc műszerész és mozdonyvezető, Jendryolsovsky Artúr optikus, fényképész és műszerész. Nagyon jól beszéltek németül, lengyelül és franciául. Később egy, csak Hatuczinszky néven ismert harmadik társ is csatlakozott hozzájuk. Az utóbbi már kémkedésért egyszer el volt ítélve. A tervek szerint a hadtest-parancsnokságokon jelentkeznének szolgálatra, ahol a trónörökös éppen áthalad. A nyomok egé-

<sup>51</sup> HU-MNL-OL K 149-1915-7-44. Trónörökös Öfelsége ellen tervezett merénylet. 44.

<sup>52</sup> Uo. 4–5.

<sup>53</sup> Az utóbbi nyomozó volt Ung vármegye detektívje a háború alatt és elsősorban a görögkatolikus papokat ellenőrizte, 6 főt tartóztatott le, akiket beszállított a kassai hadbíróságra.

szen Trencsén városáig vezettek. A trencsényi Erzsébet szállóban ugyanis megszálltak álnéven 1914. november 14-én, de nyomuk veszett.<sup>54</sup>

A másik fő gyanúsított Stanislav Marian Wronszki volt, aki sebesülése miatt Aradra érkezett vöröskeresztes jelvényt viselő feleségével. Szemtanúk szerint gróf Bobrinszky aláírásával ellátott dokumentumokkal rendelkeztek. A tiszt és neje fő célja Zakopane gyógyfürdő városa lehetett. A nyomozók kiderítették, hogy ez valószínűleg álnév, az igazi személy pedig nem más, mint Waclaw Dziewotowa és neje, Marietta. Waclaw az osztrák 227. Landsturm zászlóalj 2. századának hadnagya volt, civilben pedig pénzügyőri biztos.<sup>55</sup> A harmadik gyanúsított magyar személyazonossággal is rendelkező, bizonyos Pauk Gyula József volt,<sup>56</sup> egyes helyeken Pank Julián néven is szerepelt. Galíciai menekültnek és teológiai hallgatónak adta ki magát. Őt 1914. november 18-án fogták el Győrnél a Budapest–Bécs vonaton. Motozás során gyújtózsínórt és fél liter üzemanyagot találtak nála. A kihallgatás során hittudományi kérdéseket tettek fel neki, de egyikre sem tudott válaszolni.<sup>57</sup> 1915. január 2-án elkészült egy lista, amelyet Schleyer Leopold<sup>58</sup> altábornagy (később tábornagy) látott el kézjeggyel és ebben az 50-es listát 122-re bővítették.<sup>59</sup>

A csendőrség az északi hadszíntéren állandó ügyeletet tartott fenn a vasútállomásokon, hogy az ellenőrzést és a közbiztonságot még szigorúbban fenntartsák. 1914. november 23-tól pedig az összes személyszállító vonaton állandó mozgó vonatellenőrzést végeztek. Az idegenek ellenőrzése a helyi szállodákban maximálisan megtörtént, de tegyük hozzá, ennek megvolt a pontos oka. A nyomozati iratok alapján ugyan előfordultak be nem jelentések, de ezeket időben szankcionálták. Egy esetben viszont nem volt érdemleges intézkedés, mégpedig három orosz-lengyel származású személy miatt. 1914. október 22. és november 7. között Tadeusz Klopovszky, Vladiszlav Zdanovicz és Julius Frankovszki Zakopane fürdőből már másodszor tartózkodtak Munkács városában, pontosan a Hungaria szállóban. A személyzet egy orosz könyvet talált náluk térképekkel, feljegyzésekkel átutazó csapatokról, de letartóztatásuk nem történt meg, mivel az illetők már korábban felszívódtak. Ez az eset különösen érdekes annak a ténynek az ismeretében, hogy a trónörökös november 29-én a városban tartózkodott. A kassai hadtestparancsnokság

---

<sup>54</sup> Jarnutovski István, Asucharski Tádé és Selinski Ede álnéven jelentkeztek be. HU-MNL-OL K 149-1915-7-44. Trónörökös Ófelsége ellen tervezett merénylet. 90.

<sup>55</sup> HU-MNL-OL K 149-1915-7-44. Trónörökös Ófelsége ellen tervezett merénylet. 97.

<sup>56</sup> Az osztrák nyomozati iratokban Pank Julian névvel van feltüntetve.

<sup>57</sup> HU-MNL-OL K 149-1915-7-44. Trónörökös Ófelsége ellen tervezett merénylet. 113–144.

<sup>58</sup> Schleyer Leopold (1858–1920) tábornagy: 1911. május 1. és 1915. május 1. között altábornagy, majd tábornagy. 1914. augusztus 1. és 1917. június 30. között csoportfőnök a cs. és kir. Hadügyminisztériumban. Balla Tibor: *A Nagy Háború osztrák–magyar tábornokai*. Budapest, 2010, 277.

<sup>59</sup> HU-MNL-OL K 149-1915-7-44. Trónörökös Ófelsége ellen tervezett merénylet. 161–162.

maga rendelte el a vizsgálatot. A Belügyminisztérium Bereg vármegye alispánját (Gulácsy Istvánt) Perényi Zsigmond államtitkáron keresztül 1914. december 21-én felelősségre vonta.<sup>60</sup>

1914. december 26-án Teschenből újból udvari vonat indult Galánta–Lipótvár–Budapest–Ungvár vonalon az északkeleti vármegyéek területére. A vonaton Károly trónörökös utazott nejével. Ungvár mellett Máramarossziget lett az úti cél. Még szenteste két detektívet küldtek ki az utóbbi városba, hogy a helyszín biztosítását megkezdjék. A leendő uralkodó összesen három napot töltött ezeken a területeken. A detektívek mellett további 150 csendőr, Bereg, Máramaros vármegyébe pedig 50 csendőr érkezett néhány tiszt jelenlétében. Azok elosztásáról a szárnyparancsnokságok rendelkeztek. Egyes összpontosítások Taracköz és Huszt környékén jöttek létre, ahol több „vidéken garázdálkodó lengyel légió beli katonát” kellett felkutatni és csapatához beszállítani.<sup>61</sup> Erre szükség is volt, ugyanis az uralkodó a különvonatról 1914. december 27-én Máramarosszigeten Karl von Pflanzer-Baltin<sup>62</sup> lovassági tábornok társaságában szállt le, majd a helyi hatóságok fogadása után szentmisén vett részt. Ezt követően Körösmező felé utazott, hogy a fronton lévő csapatokkal találkozzon. Az esti órákban visszatérve a frontról a katonai parancsnokságon fogadást rendeztek a tiszteletére, majd másnap reggel tovább utazott Técső, Huszt, Ökörmező vonalon Munkácsra.<sup>63</sup> A munkácsi látogatás biztosítása októberhez képest sokat javult. Az intézkedések szigorodtak és annak irányítását a hadsereg vette át, amely megtiltotta a lakosságnak, hogy elhagyják a lakhelyüket. Ez utóbbit később Gulácsy István, Bereg vármegyei alispán és a kormány tiltakozására a védelmet biztosító Pflanzer-Baltin lovassági tábornok elvetette. *„Főispánul ismételtelen közöltetvén, hogy a szükséges csendőrségi és határrendőrségi erő rendelkezésre bocsáttatik, de igyekezzék a hatóságok és az intelligentia segítségével úgy tenni meg a biztonsági intézkedéseket, hogy ez által a közönség lelkesedése vissza ne fojtassék és Öfensége az ünnepeltetéstől el ne zárassék.”*<sup>64</sup>

Ezzel viszont az ügy nem lett elintézve. A katonaság ragaszkodott ahhoz, hogy a városba vezető utakat lezárják, a várost elhagyni és az oda betérni akaró polgári személyek pedig szigorú ellenőrzés alá estek. A katonák parancsot kaptak arra, hogy akik a felszólításra nem engedelmeskednek és futva menekülnek, azokat azonnal lőjék le. A trónörökös Munkácsra történt utazását teljes titoktartás övezte.

<sup>60</sup> HU-MNL-OL K 148-1915-36-579. Munkácsi határrendőr kapitányság az idegenek ellenőrzése tárgyában. 15.

<sup>61</sup> HU-MNL-OL K 149-1915-12-382. Trónörökös utazása biztonságának megőrzése céljából intézkedések.

<sup>62</sup> Karl von Pflanzer-Baltin (1855–1925) lovassági tábornok, majd vezérezredes. Ez idő tájt hadseregcsoport-parancsnok az orosz fronton.

<sup>63</sup> HU-MNL-OL K 149-1915-12-24. Ung vármegye alispánja a trónörökös Öfelségének Ungvárt tartózkodása alkalmából felmerült fogadtatási költségek. 183–187.

<sup>64</sup> Uo. 190.

A házak ellenőrzése után lehetett csak aznap falragaszokat kifüggeszteni, hogy Károly a városba látogatott. A szegényebb lakosság tiltakozását megelőzendő volt, hogy élelmezésüket a hadsereg vette át, legalábbis arra az időre. A terveknek megfelelően Károly 19.30-kor érkezett a városba, amelyet már 17.00-kor kiürítettek. A kocsiforgalmat betiltották a vasútállomás és a Schönborn kastély közötti útvonalon, a gyalogos forgalmat pedig felfüggesztették. A trónörökös az éjszakát is a kastélyban töltötte. A katonai parancsnokság döntése értelmében erre a két napra Munkács legnagyobb gyárának, a dohánygyárnak a munkáját beszüntették. Ugyanis a gyárnak 850 dolgozója volt, ebből 400-an vidékről, a többségében rutén területekről ingázott, így a bizonytalan elemeknek az ellenőrzése a zárással megoldottnak látszott.<sup>65</sup> A trónörökös védelmét egy, a Hoffmann csoport<sup>66</sup> vezérkari főnökségéhez beosztott osztrák tábori csendőr százados látta el, aki folyamatos konfliktusban volt a Belügyminisztériummal a lezárásokat illetően.

Az intézkedéseknek nem voltak alaptalanok. 1914. december 28-án a kora reggeli órákban sürgöny érkezett a m. kir. népfölkelő vasút biztosító csoport parancsnokságára a Keleti pályaudvarra, hogy a Zagyva-hídnál a pályatest mellett, a jobb sínpár mellett ismeretlenek lyukat fúrtak merénylet elkövetése végett.<sup>67</sup> A gyanúsítottak nem kerültek elő, de a felelősségre vonás megtörtént. Bíró Mihály csendőr, aki korábban a töltés mellett lövést adott le ismeretlenekre, nem értesítette időben az őrsöt. Az ügyet lezárták, a trónörökös pedig 1915. január 1-én épen és egészségesen megérkezett Bécsbe.

A korabeli dokumentumokból világosan kirajzolódik, hogy a M. Kir. Belügyminisztérium merényletnek szinte kizárólag a vasúti vonalak vagy a császári család tagjai ellen elkövetett, vagy tervezett kísérletet tartották. Minden más esetben gylkosság tárgyában nyomoztak. A vasút terjedésével növekedett annak a kockázata is, hogy ilyen műveletet végrehajtsanak, így a csendőrkerületek alkalmazottjaitól folyamatos éberséget követeltek. A gödöllői vagy egyéb (vadászat), többnapos tartózkodás ugyan megterhelő volt a belügyi alkalmazottaknak, de kevésbé veszélyes, mint a távolsági közlekedés, ahol gyors reagálással kellett a feladatokat elvégezni.

---

<sup>65</sup> Uo. 193–194.

<sup>66</sup> Freiherr von Peter Hoffmann (1865–1923) gyalogsági tábornok: 1914. augusztus 1-től katonai védőszakasz-parancsnok Munkácson. November 3-tól a megerősített cs. és kir. 55. gyaloghadosztály megbízott parancsnoka az orosz fronton. December 5-től a Hofmann-hadtest megbízott parancsnoka 1917. február 9-ig. Balla Tibor: *A Nagy Háború osztrák–magyar tábornokai*. Budapest, 2010, 158. Lásd még HL. VII. Tgy. 106. Guillaume: Jegyzetek az Flmlt. Hoffmann hadtest rövidre fogott történetéhez 1914–1915.

<sup>67</sup> HU-MNL-OL K 149-1915-12-24. Ung vármegye alispánja a trónörökös Ő Fenségeinek Ungvárt tartózkodása alkalmából felmerült fogadtatási költségek. 211.